

Brug af håndkøbsmedicin

Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2021

Sofie Rossen Møller
Heidi Amalie Rosendahl Jensen
Michael Davidsen
Anne Illemann Christensen
Ola Ekholm

Brug af håndkøbsmedicin

Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2021

Sofie Rossen Møller

Heidi Amalie Rosendahl Jensen

Michael Davidsen

Anne Illemann Christensen

Ola Ekholm

Internt review: Dina Danielsen

Copyright © 2023

Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Uddrag, herunder figurer og tabeller,
er tilladt mod tydelig gengivelse.

Elektronisk udgave: ISBN 978-87-7899-601-5

Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Studivestryde 6

1455 København K

Rapporten kan downloades fra

www.sdu.dk/sif

Brug af håndkøbsmedicin

Formålet med denne rapport er at belyse brugen af håndkøbsmedicin ud fra selvrappede oplysninger fra en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse i den voksne danske befolkning på 16 år eller derover (Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2021, SUSY-2021). Dette er én ud af en række temarapporter udarbejdet på baggrund af samme undersøgelse.

Baggrund

Medicin, eller lægemidler, er i Lægemiddeloven defineret som præparater, der indeholder aktive stoffer og har til formål at forebygge eller behandle sygdom (1). Almindelige lægemidler kan opdeles i to hovedgrupper, henholdsvis receptpligtige lægemidler og håndkøbslægemidler. Receptpligtige lægemidler må udelukkende forhandles på apoteker og kun udleveres, såfremt de er ordineret af en læge, hvorimod håndkøbslægemidler kan købes uden ordination af læge ved forhandlere i detailhandlen godkendt hertil af Lægemiddelstyrelsen (1). Ud over apoteker kan det være eksempelvis dagligvarebutikker, kiosker og tankstationer. Nogle håndkøbslægemidler er dog apoteksforbeholdte, hvilket betyder, at de, ligesom receptpligtige lægemidler, kun kan købes på apoteker (2).

Foruden de almindelige lægemidler findes også naturlægemidler, som er en særlig gruppe af lægemidler, hvis aktive indholdsstoffer udelukkende er naturligt forekommende stoffer i koncentrationer, der ikke er væsentligt større end dem, hvori de forekommer i naturen (1). Naturlægemidler skal godkendes af Lægemiddelstyrelsen, inden de kan sælges, og godkendes kun til behandling af lettere symptomer eller sygdomme, hvortil der almindeligvis ikke søges læge (3).

Kosttilskud er produkter, der tages for at supplere den normale kost, og hører ind under fødevarerlovgivningen. Kosttilskud forveksles dog let med lægemidler, idet de, ligesom lægemidler, sælges i mindre, afmålte doser i form af eksempelvis piller, kapsler eller væsker (4). Grænsen for, hvornår et givent produkt anses som et lægemiddel frem for et kosttilskud, beror på en konkret vurdering, som foretages af Lægemiddelstyrelsen (5).

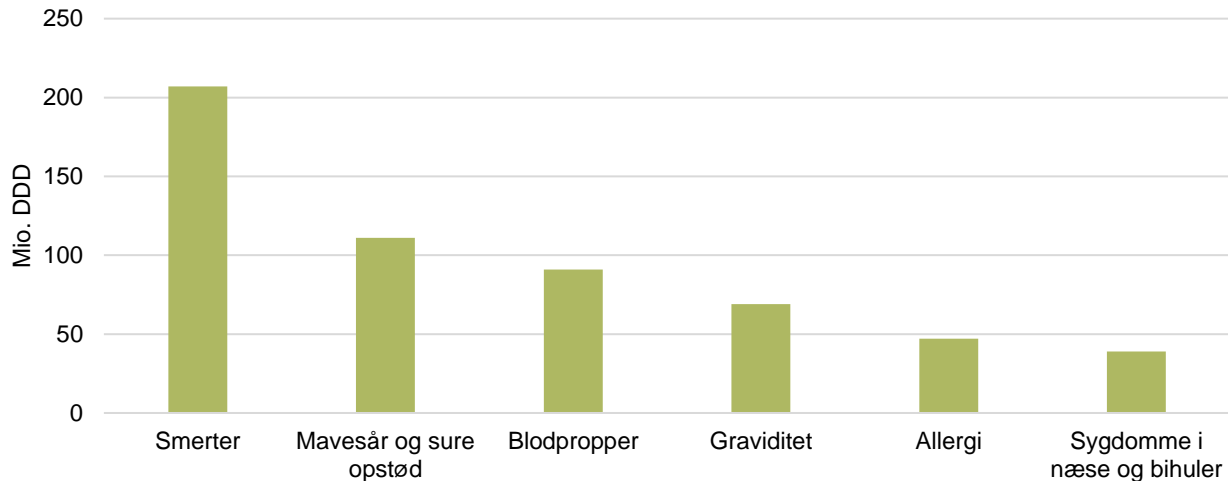
I denne rapport belyses udelukkende brugen af håndkøbslægemidler, også kaldet håndkøbsmedicin.

Forbruget af håndkøbsmedicin i Danmark kan opgøres på baggrund af data fra Lægemiddelstatistikregisteret, der indeholder oplysninger om al salg og alle leverancer af medicin (6). Dette omfatter både den medicin, der bliver solgt på apoteker og i detailhandlen. Ifølge opgørelser fra Sundhedsdatastyrelsen på baggrund af data fra Lægemiddelstatistikregisteret blev der i Danmark solgt håndkøbsmedicin for 2,5 mia. kr. i 2021 (7). Heraf udgøres størstedelen af omsætningen af salg på apoteker (1,8 mia. kr.), mens salget i detailhandlen udgør en mindre del af omsætningen (702 mio. kr.).

Sundhedsdatastyrelsen har ligeledes opgjort de 25 mest solgte lægemiddelstoffer i den primære sundhedssektor i Danmark i 2021 (7). Den primære sundhedssektor omfatter den del af sundhedssektoren, hvis aktiviteter foregår uden for sygehusvæsenet, herunder i praksissektoren, i hjemme-sygeplejen, på behandlingsinstitutioner og på apoteker (8). På baggrund af Sundhedsdatastyrelsens opgørelse af de 25 mest solgte lægemiddelstoffer i den primære sundhedssektor i definerede døgn-doser (DDD), tildelt enten af WHO eller nationale DDK-værdier, kan det udledes, at i alt ni af disse

må sælges i håndkøb. Opdeles disse ni lægemiddelstoffer på baggrund af hvilken tilstand, de anvendes mod, vil de fordele sig i seks forskellige grupper som vist i figur 1. Figuren viser således de mest solgte lægemiddelstoffer, der kan købes i håndkøb, i Danmark i 2021 opdelt efter den tilstand, de anvendes mod.

Figur 1. Omsætning målt i definerede døgndoser (DDD) af de mest solgte lægemiddelstoffer, der kan købes i håndkøb, i Danmark i 2021 opdelt på baggrund af den tilstand, de anvendes mod

Kilde: Lægemiddelstatistikregistret (7)

Den reelle brug af medicin i befolkningen kan imidlertid ikke opgøres på baggrund af data fra Lægemiddelstatistikregisteret, idet det ikke er sikkert, at alt solgt og udleveret medicin rent faktisk bliver anvendt. Derudover indeholder Lægemiddelstatistikregistret ikke oplysninger om medicin købt i udlandet, og salget af håndkøbsmedicin kan heller ikke kobles til enkeltindivider på baggrund af data fra Lægemiddelstatistikregistret. Dette kan i stedet opgøres på baggrund af selvrapporterede data fra spørgeskemaundersøgelser, hvor det er muligt at spørge de enkelte respondenter til deres konkrete medicinforbrug.

Metode

I denne undersøgelse er brugen af håndkøbsmedicin blevet belyst ved at spørge respondenterne, hvorvidt de inden for de seneste 14 dage har brugt håndkøbsmedicin mod en række oplyste symptomer eller tilstande. De pågældende symptomer og tilstande fremgår af tabel 1. For en uddybende beskrivelse af materiale og metode i SUSY-2021, se (9). Da spørgsmålet vedrørende brug af medicin er blevet revideret i forhold til de tidligere SUSY-undersøgelser, er det ikke muligt at præsentere udviklingen i brug af medicin over tid i denne rapport.

Resultaterne i denne rapport skal ses i lyset af, at data er indsamlet i en periode, hvor der i forbindelse med håndteringen af COVID-19-pandemien var indført en række midlertidige tiltag og restriktioner i Danmark. Dette kan have haft en indflydelse på resultaterne.

Brug af håndkøbsmedicin inden for de seneste 14 dage

Tabel 1 og 2 viser brugen af håndkøbsmedicin mod en række specifikke symptomer og tilstande inden for de seneste 14 dage blandt henholdsvis mænd og kvinder. Det fremgår af de to tabeller, at der for langt de fleste symptomer og tilstande er en større andel, der har brugt håndkøbsmedicin, blandt kvinder end blandt mænd. I alt har 38,2 % blandt mænd brugt én eller flere former for håndkøbsmedicin, mens den tilsvarende andel blandt kvinder er 51,7 %. Den samlede brug af håndkøbsmedicin stiger overordnet set med stigende alder blandt både mænd og kvinder. De eneste undtagelser fra dette mønster ses blandt de ældste aldersgrupper, idet der ses et fald i andelen blandt mænd på 75 år eller derover, og blandt kvinder ses et fald i aldersgrupperne på 65-74 år og 75 år eller derover.

Af tabellerne fremgår det endvidere, at den markant hyppigst rapporterede form for håndkøbsmedicin blandt både mænd og kvinder er håndkøbsmedicin mod smerter. Blandt mænd svarer 23,8 % således, at de har gjort brug af håndkøbsmedicin mod smerter inden for de seneste 14 dage, mens den tilsvarende andel blandt kvinder er 38,0 %. I alt angiver 31,1 %, at de har gjort brug af håndkøbsmedicin mod smerter inden for de seneste 14 dage, hvilket svarer til 1,5 millioner danskere (data ikke vist). Herefter følger håndkøbsmedicin mod mavesyre og halsbrand, hvor andelen er 10,1 % blandt mænd og 10,9 % blandt kvinder.

Tabel 1. Brug af håndkøbsmedicin mod specifikke symptomer og tilstande inden for de seneste 14 dage blandt mænd i forskellige aldersgrupper. 2021. Procent

	16-34 år	35-54 år	55-74 år	≥75 år	Alle
Allergi	5,7	7,0	4,6	3,8	5,4
Diarré	1,3	1,7	2,5	3,5	2,1
Forstoppelse	1,4	2,2	4,6	7,6	3,4
Smerter	17,2	26,4	28,3	21,1	23,8
Forkølelse eller influenza	4,2	3,1	2,8	2,6	3,3
Stoppet næse (næsespray)	8,2	6,1	7,7	7,2	7,4
Køresyge	0,5	0,6	0,7	0,9	0,6
Mavesyre eller halsbrand	5,2	9,2	13,3	14,8	10,1
Søvnproblemer	4,2	5,3	8,3	9,2	6,4
Rygestop (f.eks. nikotintyggegummi)	0,9	2,0	3,4	1,9	2,2
Overvægt (slankemedicin)	0,3	1,0	1,5	1,4	1,0
Svampeinfektion	1,8	3,4	2,7	4,2	2,8
Fnat	1,0	0,8	0,8	0,8	0,9
Én eller flere former for håndkøbsmedicin	29,6	39,3	43,4	41,7	38,2

Table 2. Brug af håndkøbsmedicin mod specifikke symptomer og tilstande inden for de seneste 14 dage blandt kvinder i forskellige aldersgrupper. 2021. Procent

	16-34 år	35-54 år	55-74 år	≥75 år	Alle
Allergi	8,9	8,6	8,6	6,0	8,4
Diarré	1,9	2,1	3,1	2,6	2,4
Forstoppelse	5,7	6,0	9,1	11,1	7,6
Smerter	33,3	43,2	38,6	35,6	38,0
Forkølelse eller influenza	5,0	4,0	3,7	2,5	4,0
Stoppet næse (næsесpray)	8,3	6,6	6,1	6,5	6,9
Køresyge	1,7	0,7	0,9	0,9	1,1
Mavesyre eller halsbrand	5,0	10,4	15,6	13,7	10,9
Søvnproblemer	5,9	8,1	10,2	14,1	9,0
Rygestop (f.eks. nikotintyggegummi)	1,3	1,7	3,3	1,3	2,0
Overvægt (slankemedicin)	0,7	1,5	1,2	0,8	1,1
Svampeinfektion	3,7	2,7	3,3	2,9	3,2
Fnat	0,8	0,6	0,5	0,5	0,6
Én eller flere former for håndkøbsmedicin	47,4	54,8	53,6	50,0	51,7

Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2021

Brug af smertestillende håndkøbsmedicin og gener fra ubehag og smerter

Tabel 3 viser andelen blandt mænd og kvinder, der har brugt håndkøbsmedicin mod smerter inden for de seneste 14 dage, opdelt på, hvor generet man har været af forskellige former for smerter eller ubehag. Det fremgår af figuren, at der er en tydelig sammenhæng mellem brugen af håndkøbsmedicin mod smerter inden for de seneste 14 dage, og hvor generet man har været af forskellige former for smerter eller ubehag. Således er andelen størst blandt både mænd og kvinder, der har været meget generet af smerter eller ubehag, og mindst blandt dem, der slet ikke har været generet. Eksempelvis rapporterer 67,3 % blandt kvinder, som har været meget generet af hovedpine inden for de seneste 14 dage, at de har benyttet håndkøbsmedicin mod smerter inden for samme periode, mens det tilsvarende gælder 49,1 % og 26,0 % blandt kvinder, som har været henholdsvis lidt generet og slet ikke generet af hovedpine.

Tabel 3. Andel, der har brugt håndkøbsmedicin mod smerter inden for de seneste 14 dage, blandt mænd og kvinder, opdelt på hvor generet man har været af forskellige former for smerter eller ubehag, 2021. Procent

	Ja, meget generet	Ja, lidt generet	Nej
Smerter eller ubehag i skulder eller nakke			
Mænd	48,3	27,9	14,6
Kvinder	60,5	40,2	22,3
Smerter eller ubehag i arme, hænder, ben, knæ, hofter eller led			
Mænd	53,0	26,2	12,2
Kvinder	63,4	37,6	23,9
Smerter eller ubehag i ryg eller lænd			
Mænd	51,6	25,7	14,7
Kvinder	60,5	39,4	25,9
Hovedpine			
Mænd	65,4	38,7	16,3
Kvinder	67,3	49,1	26,0

Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2021

I den følgende opslagstabel gives en mere detaljeret beskrivelse af forekomsten af personer, der har brugt håndkøbsmedicin inden for de seneste 14 dage.

Tabel 4. Har brugt håndkøbsmedicin inden for de seneste 14 dage

		Procent	OR ¹	95 % sikkerheds- grænser	Antal svarpersoner
År	2021	45,1			10.711
Mænd	16-24 år	24,9	0,48	(0,37;0,64)	418
	25-34 år	33,6	0,74	(0,56;0,97)	367
	35-44 år	37,2	0,87	(0,67;1,12)	438
	45-54 år	40,6	1		752
	55-64 år	43,0	1,10	(0,90;1,36)	921
	65-74 år	43,9	1,14	(0,93;1,40)	1.019
	≥75 år	41,7	1,04	(0,84;1,30)	753
	Alle mænd	38,2			4.668
Kvinder	16-24 år	44,9	0,67	(0,54;0,83)	603
	25-34 år	49,5	0,80	(0,65;0,99)	649
	35-44 år	54,5	0,98	(0,79;1,21)	656
	45-54 år	55,0	1		981
	55-64 år	55,4	1,02	(0,84;1,22)	1.143
	65-74 år	51,7	0,88	(0,73;1,06)	1.137
	≥75 år	50,0	0,82	(0,67;0,99)	874
	Alle kvinder	51,7			6.043
Uddannelse	Under uddannelse	37,3			686
	Grundskole	52,7	1,33	(1,10;1,61)	698
	Kort uddannelse	46,9	1,08	(0,96;1,21)	3.589
	Kort videregående uddannelse	43,3	0,90	(0,76;1,07)	863
	Mellemlang videregående uddannelse	47,7	1		2.483
	Lang videregående uddannelse	41,3	0,84	(0,72;0,98)	1.463
	Anden uddannelse	46,4	1,06	(0,84;1,35)	441
Erhvervs- mæssig stilling	Beskæftigede	43,8	1		4.871
	Arbejdsløse	51,7	1,32	(0,94;1,83)	198
	Førtidspensionister	64,4	2,31	(1,77;3,01)	338
	Andre uden for arbejdsmarkedet	52,3	1,51	(1,20;1,91)	502
	Alderspensionister	47,0			3.783
Samlivsstatus	Gift	45,8	1		5.768
	Samlevende	45,0	1,09	(0,95;1,25)	1.515
	Enlig (separeret, skilt)	54,5	1,32	(1,13;1,53)	894
	Enlig (enkestand)	50,0	1,13	(0,94;1,35)	705
	Enlig (ugift)	38,7	0,96	(0,83;1,12)	1.829
Etnisk baggrund	Dansk	45,2	1		9.939
	Anden vestlig	46,3	1,02	(0,82;1,28)	374
	Ikke-vestlig	42,9	0,93	(0,75;1,16)	398
Region	Hovedstaden	44,9	0,99	(0,92;1,07)	3.189
	Sjælland	45,8	1,01	(0,92;1,11)	1.562
	Syddanmark	45,1	0,99	(0,91;1,07)	2.433
	Midtjylland	44,9	0,99	(0,91;1,07)	2.479
	Nordjylland	45,4	1,02	(0,91;1,14)	1.048

¹Justeret for køn og alder

Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2021

Køn og alder: I alt angiver 45,1 % af den voksne befolkning, at de inden for de seneste 14 dage har brugt håndkøbsmedicin. Andelen er betydeligt større blandt kvinder (51,7 %) end blandt mænd (38,2 %), og der ses et tilsvarende mønster for alle aldersgrupper. For begge køn ses den mindste andel blandt de 16-24-årige, mens den største andel blandt mænd ses blandt de 65-74-årige, og den største andel blandt kvinder ses blandt de 35-64-årige.

Uddannelse: Der ses ingen entydig sammenhæng mellem højest fuldførte uddannelsesniveau og andelen, der har brugt håndkøbsmedicin inden for de seneste 14 dage. Dog ses en relativt høj forekomst blandt personer med grundskole som højest fuldførte uddannelsesniveau (52,7 %) og en relativt lav forekomst blandt personer med en lang videregående uddannelse (41,3 %).

Erhvervsmæssig stilling: Andelen af personer, der inden for de seneste 14 dage har brugt håndkøbsmedicin, er betydeligt større blandt førtidspensionister (64,4 %), arbejdsløse (51,7 %) og andre uden for arbejdsmarkedet (52,3 %) end blandt beskæftigede (43,8 %).

Samlivsstatus: Sammenlignet med gifte er der en større andel, der har brugt håndkøbsmedicin inden for de seneste 14 dage, blandt enlige, der er separerede, skilte eller i enkestand, og en mindre andel blandt enlige, der er ugifte. Der ses ingen nævneværdig forskel mellem gifte og samlevende. Når der tages højde for køns- og aldersforskelle mellem grupperne, ses der heller ingen forskel mellem enlige, der er ugifte, og gifte.

Etnisk baggrund: Når der tages højde for køns- og aldersforskelle mellem etniske grupper, ses der ingen forskel i forekomsten af personer, der har brugt håndkøbsmedicin inden for de seneste 14 dage.

Region: I forhold til landsgennemsnittet (45,1 %) ses der ingen nævneværdige regionale forskelle i andelen, der inden for de seneste 14 dage har brugt håndkøbsmedicin.

Referencer

1. Lægemiddelstyrelsen. Definitioner på lægemidler og andre produktgrupper. 2019. [08.03.2023]: <https://laegemiddelstyrelsen.dk/da/godkendelse/laegemidler-eller-nej/definitioner-paa-laegemidler-og-andre-produktgrupper/>
2. Indenrigs- og Sundhedsministeriet. Apoteker og forhandlere. [08.03.2023]: <https://sum.dk/arbejdsomraader-sundhed/medicin-og-apoteker/apoteker-og-forhandlere>
3. BEK nr. 1233 af 12/12/2005. Bekendtgørelse om naturlægemidler og traditionelle plantelægemidler.
4. Fødevarestyrelsen. Kan kosttilskud helbrede?. 2022. [08.03.2023]: <https://altomkost.dk/fakta/kosttilskud/kan-kosttilskud-helbrede>
5. Fødevarestyrelsen. Kosttilskud. 2022. [08.03.2023]: <https://www.foedevarestyrelsen.dk/Foedevarer/Kosttilskud>
6. Sundhedsdatastyrelsen. Lægemiddelstatistikregisteret (LSR). 2022. [08.03.2023]: <https://sundhedsdatastyrelsen.dk/da/registre-og-services/om-de-nationale-sundhedsregistre/sygdomme-laegemidler-og-behandlinger/laegemiddelstatistikregisteret>
7. Sundhedsdatastyrelsen. Samlet salg af lægemidler i Danmark 2017-2021. København: Sundhedsdatastyrelsen, 2022.
8. KKR Sjælland. Definitioner. 2015. [08.03.2023]: <https://www.regionsjaelland.dk/Sundhed/patient-i-region-sjaelland/Sundhedsaftalen/Sundhedsaftalen/Documents/Definitioner%2001-05-15.pdf>
9. Jensen HAR, Møller SR, Davidsen M, Christensen AI, Ekholm O. Materiale og metode. Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2021. København: Statens Institut for Folkesundhed, SDU, 2022.